25 Bewijzen

voor de waarheid

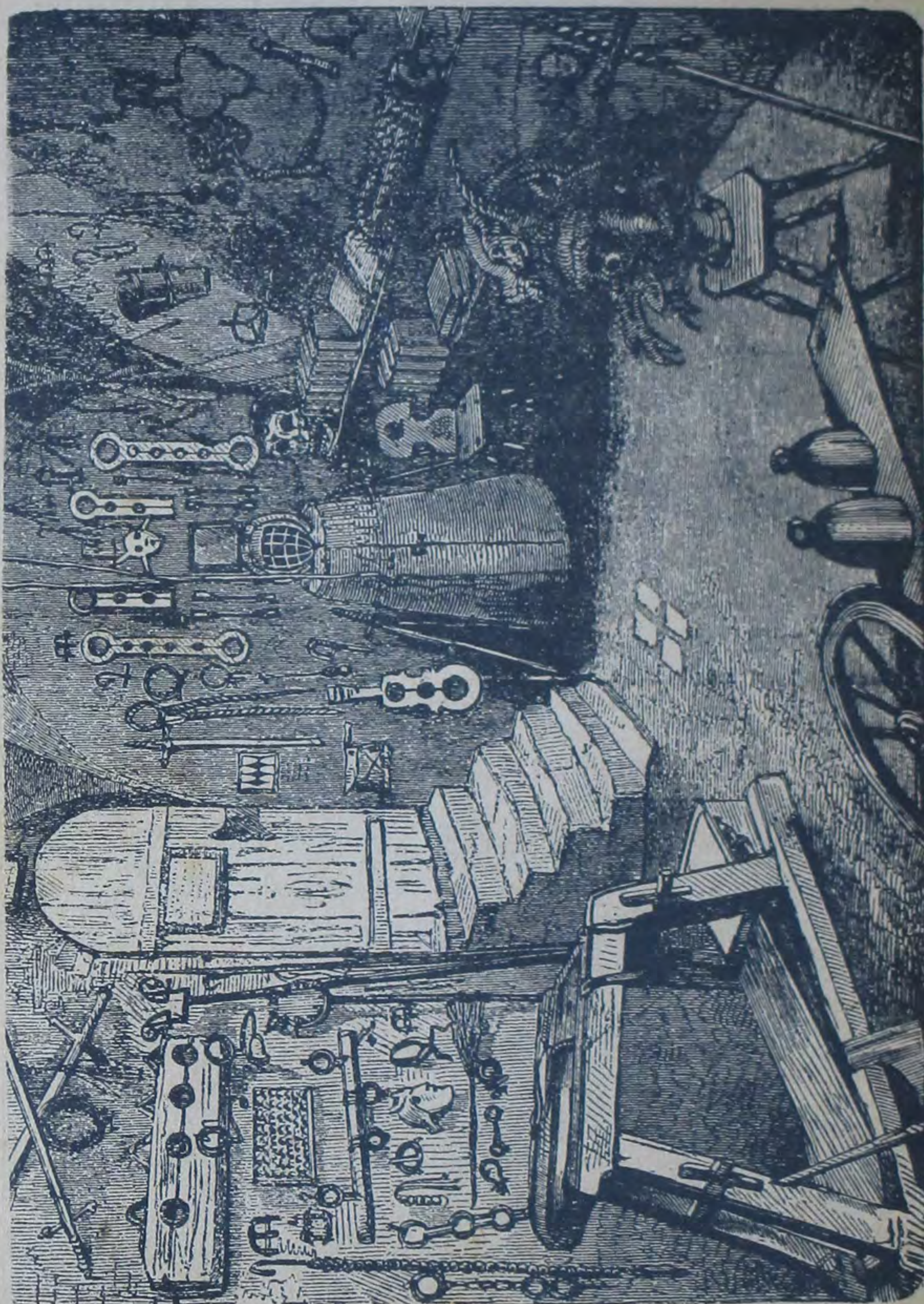
van den

Christelijken Godsdienst.

(Met Platen.)

DE ROODE BIBLIOTHEEK,
ZANDVOORT

25 BEWIJZEN VOOR DE WAARHEID

VAN DEN

CHRISTELIJKEN GODSDIENST.

(Met Platen.)

DE ROODE BIBLIOTHEEK, ZANDVOORT

„Geliefde Broederen in Christo.

„Verre, seer verre ist gekomen, nu de neghentiende eeuwe op haer eynde loopt. Siet, gheen ontsagh en heeft men meer voor de H. Geestelyckheyd; de herderen des Volks worden uytgelagchen ende bespot. De sooghenaemde mannen der wetenschap vermyden ende vluchten de kercke, jae, velen hunner begaen selfs de grouwelicke en duyvelsche misdaadt, van openbaerlyck de H. Kerck te bestryden. Niet alleenlyck willen sy selve niet langher gelooven, doch sy trachten oock andere, jae de aermen van gheeste, afvalligh te maecken van onse H. Moeder.

„En schreit dat niet tot den hemel? Waer het niet te wenschen, dat de Heere der Heerschaeren synen blicksem nedersendde omme hen te verpletteren?

„Oock de H. Schrift, het eenighe, het H. Boeck ons Goddelycken Geloofs wordt door haerluyden aengetwijffelt. Sy en syn niet meere te vrede, als sy nauwlettent toesight moghen oeffenen opt openbaer leven van de bedienaeren van den H. Godtsdienst: zelfs de H. Schrifture wordt naegerekend ende naegepluysd.

Godt weet, hoe korten tydt noch, en zy werpen haer ganschelyck ter zyden.

„Waerde Broederen in Christo, syt gy dan soo ganschelijck ingenomen door broodtssorghe, syt gy dan soo met blindheyt gheslaegen, dat gy niet en siet, dat Vw iets te doen staet? Sult gy dien libertynen, dien ketters, dien goddeloosen ende blasphemateurs dan nooyt bewysen, dat sy ongelyck hebben? Sult gy onsen H. Godtsdienst dan geheellyck ten gronde laeten gaen, voor gy U aangordet tot den strydt?

„Dat kan, dat magh, dat en wil ick niet gelooven!

„Maer, gy syt afgedwaelt van den rechten wege. Gyluyden schynt vergheten te hebben, dat geloofs-saecken niet en bewesen konnen worden dan op eene enkele wyse, naementlyck op die wyse, welcke wy, kettermeesteren, met sooveel voorspoedt in pracktyck hebben gebraght. Keert terugh, waerde Broederen en Christo, keert terugh tot de oude ende goede pracktycken van de H. Inquisitie, en overtuyght dien ketteren

weder met de pynbancke ende het radt, met de Spaensche laersen ende den brandtstapel, want dat syn de eenigh goede ende afdoende argumenten voor de waerheydt ons H. Geloofs. Elck, die daermede overtuygt is, sal niet van niewent twyffelen ofte andere verleyden tot de grouwelicke sonde des ongheloofs.

Doet also, en oock gy sult nae desen sitten ter rechter syde van onsen Heere ende Heylandt Jezus Christus, ende Marien, syne H. Moeder, in den Hemel."

Zóó ongeveer zouden de kettermeesters van de Heilige Inkwisitie, een TORQUEMADA, een SPRENGER, een JACOB VAN HOOCHSTRAET spreken als zij in den tegenwoordigen stand van zaken de geestelijkheid moesten dienen van advies. Want alle argumenten, die voor het geloof in het algemeen kunnen aangevoerd worden, zijn al weerlegd door de oude wijsgeeren, lang voor het Christendom heerschte; en de bewijsgronden, welke in lateren tijd voor den Christelijken godsdienst zelf konden voorgebracht worden, zijn herhaaldelijk en afdoende wederlegd. Meent men, dat mannen als Torquemada en Sprenger, alles behalve domkoppen in hun tijd, niet tot andere middelen hunne toevlucht zouden genomen hebben, dan tot pijnbank en rad, als zij geweten hadden, dat ketters en ongeloovigen door logisch redeneeren of door bespotting hadden kunnen overtuigd worden?

Zij wisten maar al te goed: de waarheid van een geloofsleer kan niet bewezen worden door logische redeneeringen, en spot kan beter gebruikt worden tegen het geloof, dan er voor. Zij hebben dus omgezien naar een ander soort van bewijsgronden, en hebben langzamerhand al de verschrikkingen der Inkwisitie uitgevonden, afschuwelijke wreedheden en geraffineerde folteringen, welke gedurende een viertal eeuwen een akelig donkere schaduw werpen over de geschiedenis der wereld.

Hunne folteringen zijn de eenig-afdoende argumenten, welke ooit voor de waarheid van 't Christendom zijn te berde gebracht. En het spreekt niet voor dien godsdienst, dat noch de volgelingen van Mohammed, noch die van Boeddha verschrikkingen hebben uitgedacht als deze.

In zijn schoone Preek „Vrijheid" zegt Kolonel INGERSOLL:

„In den goeden ouden tijd — en dat is nog niet zoo heel lang geleden — geloofden onze voorvaders (en ik twijfel er niet aan, dat 't flinke lui waren), dat het bepaald noodig was voor alle menschelijke wezens, op dezelfde wijs te denken over die kwesties, waarover niemand iets met zekerheid wist. Onze goede voorvaderen geloofden werkelijk, dat er ergens in het onmetelijk uitspansel iemand was, aan wiens gelukzaligheid afbreuk kon gedaan worden, door d'een of andere arme kerel, die rondkroop op deze donkere aarde. Zij geloofden hèt; en zij geloofden ook, dat dit Wezen eeuwige vreugde had beloofd aan ieder, die dacht op 'n zekere wijs, en gedreigd had, ieder die z'n eigen verstand gebruikte, met eeuwige ellende. Nu, dat geloovende, zeiden onze voorvaderen — zij zijn allen dood, en dat is 't beste wat ik van hen zeggen kan — logisch voortredeneerende op hun geloof, hun uitgangspunt, „we zullen maken, dat allen hetzelfde gelooven", en zij dachten, dat ze dat doen konden ook.

En toch, alle werktuigen van de wereld en alle vernuft, dat ooit opkwam in het brein der menschen, kon tot nog toe geen twee klokken vervaardigen, die ook maar één minuut gelijk blijven. Dat is onmogelijk. Al het vernuft van de wereld, geholpen door al de machinerieën, die het menschelijk verstand uitvond, kan geen twee gelijke dingen vervaardigen; een mensch kan het niet, en de natuur kan het ook niet. In alle bosschen die de aarde bedekken zijn geen twee bladeren te vinden, die nauwkeurig dezelfde zijn. En nu, nu de Herfst ons weer opzocht, en die wondervolle werkman, wiens naam is Dood, elk boomblad heeft geverfd, nu zijn er geen twee, die gelijk gekleurd zijn. En toch dachten onze voorvaderen bepaald, dat zij duizenden en billioenen menschen — ieder gekleed in *zijn* levenskleed, kloppend, hartstochtelijk vleesch, allen gedreven door de stormen der hartstocht over den oceaan des levens — konden leeren denken op juist dezelfde wijs. Geheel onmogelijk! En indien het mocht kunnen, wat een ezelsdomme wereld zou het zijn!

Ik geloof liever in het licht des geestes, geboren uit vrijheid en verschil van aanleg, dan in de domheid en rechtgeloovigheid, met macht toegepast op het menschelijk verstand. Maar onze

voorvaderen geloofden in het laatste en zij werkten naar hun geloof. Toen ik de oude histories las van menschen, die elkander verbrandden en martelden, dacht ge, dat ik het mij kon voorstellen? Het leek mij altijd toe, alsof er niets van waar was, en ik begon er eerst aan te gelooven, toen ik de werktuigen zag, de argumenten, die onze voorvader.n gebruikten. Ik zag, bijvoorbeeld, twee kleine stukjes ijzer, door schroeven aaneen verbonden, en wanneer de een of ander — nu, wanneer iemand zei, dat hij niet kon gelooven dat 'n visch 'n zeeman opslokte, opdat i niet zou verdrinken — dan legden zij deze beide stukjes ijzer om zijn duim, en de heeren, die hunne vijanden lief hadden, begonnen te schroeven, schroeven, de ijzertjes al korter en korter bijeen. Dan zeiden ze tot zoo iemand: „jij hebt 'n vergissing begaan in je redeneering, je hebt 'n schakeltje vergeten, en we doen dit alleen maar, om je aandacht nog eens op de zaak te vestigen." En zoo gingen ze voort met schroeven, totdat eindelijk de arme kerel, pijnlijdende als de verdoemden uit hun fabeltjes, zeide: „ja, ik heb 'n vergissing begaan." En ik blameer hem niet. Ik denk, dat ik hetzelfde zou gedaan hebben. Ik zou gezegd hebben: „schrijf 't maar op, dan zal ik het onderteekenen; erken één god, of een billioen, maar houdt hiermee als je blieft op." En begrijpt gij heden nu, dat ik wenschen zou, dat er nooit een martelaar op deze wereld geweest ware? Een menschenras, dat van barbarisme moest opgeheven worden tot beschaving door den doodstrijd van martelaars, hadde liever blijven zitten in den modder, waarin het rondkroop. En toch was er nu en dan een flinke vent, 'n brave ziel, die niet wilde herroepen; en dan schroefden deze heeren — die geheel »vergeving" waren — dóór, tot den laatsten draad. Waren die *mannen* er niet geweest, wij allen zouden op heden nog wilden geweest zijn, — die rondliepen, naakt, met wilde dieren getatoueerd op ons vleesch, dansende rondom een uitgedroogde slang; waren er niet van die schitterende geesten geweest, die zeiden: „ik wil wáár zijn voor mij zelf en nooit een smet werpen op de blankheid van mijn ziel" — en, begrijp mij wel, ik ben bedroefd dat zij het deden.

En ik zag een ander van de vele argumenten van onze voorvaderen, namelijk de „martelkraag." Verbeeldt u een kleinen ijzeren hoepel, aan den binnenkant daarvan meer dan honderd

punten, scherp als naalden. Wanneer dit ding vast gemaakt was om hals en keel, dan kon de arme lijder noch zitten, noch staan, noch loopen. Hij kon zich niet bewegen of hij werd geprikt door deze naalden, en in een oogenblik begon zijn keel op te zwellen, en korten tijd later maakte verstikking een einde aan het lijden van zoo'n mensch. Dat argument noemde men »de dochter van den straatveger," en wanneer iemand zei: „Ik begrijp jullie rekenkunst niet, hoe kan drie maal één gelijk één zijn, en één maal één gelijk drie? er schijnt een fout in uw theologische tafels van vermenigvuldiging," dan sleepten zij hem naar de martelplaats, en lieten hem, met zoo'n kraag om, zitten totdat waanzin en dood een einde kwamen maken aan zijne ellende. En dit werd gedaan door Heeren, die zeiden: „wanneer iemand uw op de rechter wang slaat, houd hem ook de linker toe." Dit werd gedaan om het evangelie der »eeuwige liefde" te verbreiden. Maar ook daarin schijnt een vergissing te schuilen. Er is zoo'n groot verschil tusschen het gebruikte argument, en het doel dat men verkrijgen wilde, n.l. iemand aan zijn verstand brengen, dat hij een fout had gemaakt.

Ook zag ik de folterbank met het windas en de kettingen, waarop de lijder gelegd werd; kettingen maakte men vast om zijne enkels en andere gewrichten, en dan begonnen priesters dat windas te draaien, en zij draaiden dóór, totdat de enkels en de schouders en de andere gewrichten geheel uiteengerekt waren, en de arme gepijnigde daar neer lag, nat van het zweet des doods. En een dokter hadden zij er bij staan, om zijn pols te voelen. Waarvoor? Om zijn leven te redden? Ja. Waarvoor, waartoe? Uit welwillendheid? Neen, enkel en alleen hielden zij hem levend om hem nog eens op nieuw te kunnen verrekken en pijnigen. En dat werd gedaan in naam van algemeene liefde, van vergeving, en welwillendheid. Niet aan een of twee menschen, maar aan honderden en duizenden. Toen ik dat gezien had, begreep ik langzamerhand, wat er alzoo geschied is door bijgeloof.

Dan zag ik de plaatsen waar menschen verbrand zijn. Waarom? Michael Servetus had geschil met Johan Calvyn. Michael Servet zei „Zoon van den eeuwigen God." Dat was *zijn* benaming voor Jezus Christus. Calvyn zeide: „neen, de eeuwige

zoon van God; niet zoon van den eeuwigen God, maar de eeuwige zoon van God." En wegens dit verschil werd MICHAEL SERVET verbrand op 'n zacht vuurtje van groen hout. En toen de wind de vlammen een eindje wegblies van zijn lichaam, zoodat zijn lijden verlengd werd, riep hij, dat men hout zou leggen op den anderen kant, opdat hij stierve, maar zij keken toe en lachten, en gaven geen gevolg aan zijn verzoek. Doch te midden van smart en vlammen, zeide hij, standvastig in zijne overtuiging: „Christus, zoon van den eeuwigen God, wees mij genadig." Zijn gebed werd niet verhoord. Maar ik zeg: toen ik deze dingen zag, kon ik het mij voorstellen. Toen ik die „argumenten" beschouwde, toen was het mij alsof ook ik al deze dingen geleden had, alsof ook ik had gestaan op den oever der ballingschap, en gekeken met tranen in de oogen naar huis en geboortegrond; alsof men ook mij had weggerukt van vrouw en kinderen voortgesleept naar een openbaar plein, takkebosschen rondom mij opgestapeld: alsof de vlammen ook rondom mij hadden gespeeld en mijn oogen hadden geschroeid tot blindheid toe, alsof ook mijn asch door de handen des haats, door de handen van wreede priesters was uitgestrooid naar de vier winden, alsof ook ik had gestaan op het schavot, en de glinsterende bijl had zien nedervallen op mij. Toen ik dat voelde, zwoer ik een eed, dat ik gedurende m'n leven zou doen wat ik kon, niet alleen om te behouden, maar ook om te vermeerderen de vrijheid van man, vrouw en kind."

Lezer, ook gij hebt in Uwe jeugd op de school, en misschien in lateren tijd uit de boeken, gehoord van die „argumenten" voor de waarheid van den Christelijken Godsdienst. Ook gij hebt gehoord van de pijnbank en de duimschroef, van de Spaansche kraag en het rad.

Maar hebt gij er u een goede voorstelling van gemaakt?

Ik vermoed van niet.

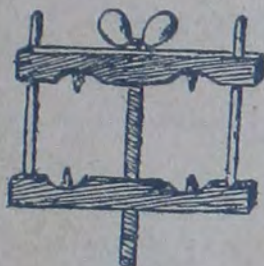
Eenigen tijd geleden werd een groote collectie folterwerktuigen, afkomstig uit eene gevangenis te Neurenberg in Beieren, en weleer gebruikt door de Heilige Inkwisitie, te New York ten toon gesteld. Het was geen namaak: al wat daar was, was echt en droeg in molm en roest de kenteekenen der echtheid aan zich.

Een Amerikaansch tijdschrift zond er een verslaggever heen,

vergezeld van een teekenaar, die vluchtige schetsjes ontwierp van de voornaamste foltertuigen, welke in de verzameling voorkwamen. Wat nu volgt is *zijne* beschrijving met de afbeeldingen.

»Duimschroeven" heeft ieder stellig vaak hooren noemen, maar weinigen hebben er zeker een goede voorstelling van. Wij geven hier afbeeldingen van twee soorten; natuurlijk werden de duimen er tegelijkertijd ingestoken, en dan werd de schroef aangedraaid, aangedraaid.... »zoodat de uiterste leden geweldig opzwollen en het bloed uit de voegen der nagels uitbarstte".

De gewone Duimschroef.

Een goede Inval.

De binnenkant van die duimschroeven was vaak hobbelig gemaakt of van scherpe ijzeren punten voorzien (»Een goede Inval"), die dan tegelijk van boven en van onderen in het vleesch drongen.

Een werktuig van denzelfden aard, dat wij gevoeglijk de „Beenschroef" kunnen noemen, werd gebruikt om iemands schenen te vermorzelen. Waarschijnlijk werd de beschuldigde er op een plank gebonden onder gelegd, waarna de schroeven werden aangedraaid, totdat het ruwe, aan de bovenstang bevestigde blok op de beenen kwam. Natuurlijk was 't ding ook geschikt om de beenderen in andere gewrichten te verbrijzelen.

De Beenschroef.

De Plei (polei) of martelpaal, was meestal een gewone paal, waaraan men vastgebonden werd, opdat men zich niet verzetten kon, wanneer men met verschillende werktuigen of vuur gemarteld werd. Men had echter ook palen, die zonder

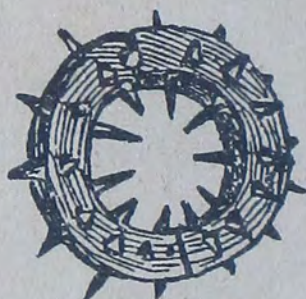

De Plei.

andere bijkomstigheden reeds voldoende waren. Op de afbeelding vindt men er een, waarin tegelijk het hoofd, de polzen en de enkels konden bevestigd worden.

Het »blok" was eene uitvinding, die er oogenschijnlijk nog al verdraaglijk uitzag. Dat, 't welk wij hier afbeelden, was waarschijnlijk bestemd om twee beschuldigden te gelijk op te nemen.

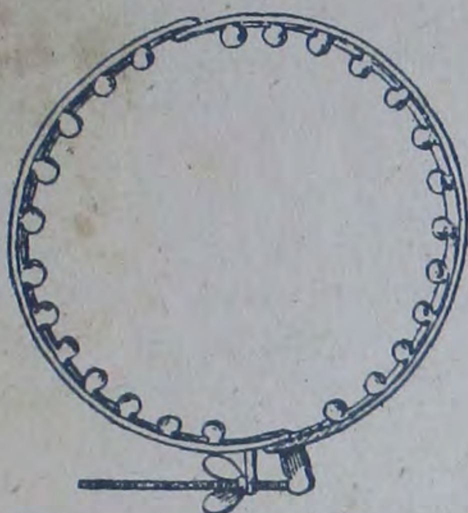

Het Blok.

De bovenste helft werd opgenomen, waarna zij er de enkels moesten inleggen. Vervolgens werd het blok »gesloten," zoodat hunne voeten noch vóor, noch achteruit konden, en onder die voeten werd een zacht, smeulend vuur aangebracht, nadat, zooals Limborch opmerkt, eerst hunne voeten met spek of olie waren ingesmeerd, opdat de warmte beter binnendringen zou.

De Spaansche Kraag.

De „Spaansche kraagl' was een soort van halssieraad, uitgevonden door de Spaansche Inkwisitie. Men begrijpt, dat hij nauwkeurig sluiten moest, om het noodige effect te maken. Soms was dit toestel zoodanig met veeren ingericht, dat de ijzeren punten zich onophoudelijk bewogen.

De ,,knobbelkroon" of ,,ijzeren kroon" werd gedragen door de gepijnigden, die ter terechtstelling gingen. Zij was zoo vervaardigd, dat zij gemakkelijk om elk hoofd kon gelegd worden, maar ook weer van een schroef voorzien, die de beide

De Knobbelkroon.

einden over elkaar haalde. Dat de ijzeren knobbels pijn moesten doen, spreekt van zelf. De Christelijke inkwisiteurs, stellig overtuigd dat de Joden in hun tijd nog weinig begrip van martelen hadden, hebben zeker Christus doornenkroon nog willen overtreffen.

De gewone »pijnbank" was alleen bestemd om de beschuldigden op de aangegeven wijze uit te rekken, tot spieren en gewrichten kraakten, om hen daarna eenigen tijd te laten liggen om hunne onjuiste meeningen te overdenken.

De Gewone Pijnbank.

De verbeterde Pijnbank.

Het spreekt echter vanzelf, dat die schoone uitvinding langzamerhand verbeterd werd. In lateren tijd gebruikte men dit model, welks hoogere waarde de lezer terstond zal begrijpen. Er liep n. l. een rol overheen, voorzien van uitsteeksels, waarop het slachtoffer met zijn rug te liggen kwam. Gewoonlijk waren die uitsteeksels stomp, en dienden alleen om het vleesch van den gemartelde te kneuzen. Had men echter met een ergen »ketter"

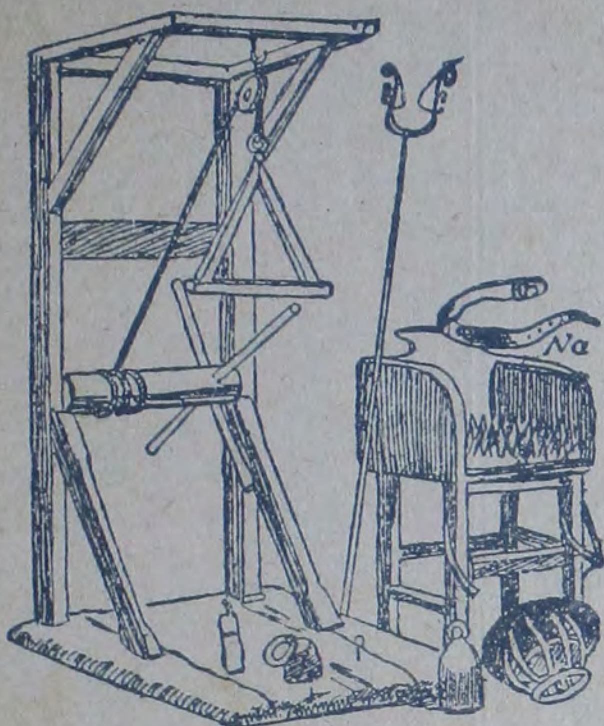
te doen, dan werd er de rol op bevestigd met scherpe punten, welke twee, drie duim diep in het vleesch drongen. Enkele malen werd de beschuldigde er voorover op bevestigd.

Geleyn Cornelius.

Niet altijd echter had men de pijnbank noodig. De Heeren inkwisiteurs wisten zich, waar zoo'n toestel ontbrak, wel te behelpen. Men hing den betichte b. v. op aan zijn duim, met een zwaar gewicht bevestigd aan zijne voeten. Bijgaande afbeelding, uit een geschiedkundig werk, heeft tot onderschrift: »Geleyn Cornelius, opgehangen aan zijn duim met gewichten aan zijne voeten, 1572". De man werd later verbrand. Het plaatje, waarvan wij hier slechts een gedeelte afdrukken, is eigenlijk grooter. Op den achtergrond zitten nl. de beul en zijne helpers.... een spelletje te kaarten! Zonder twijfel is ook dát historisch.

Het voornaamste in de groep van marteltuigen die hier afgebeeld is, heette »de verschrikkelijke Eliza". De voeten van den beschuldigde werden aan ijzeren ringen in den vloer bevestigd; de polsen aan de hangende driehoek. Daarna werd het windas aangedraaid.

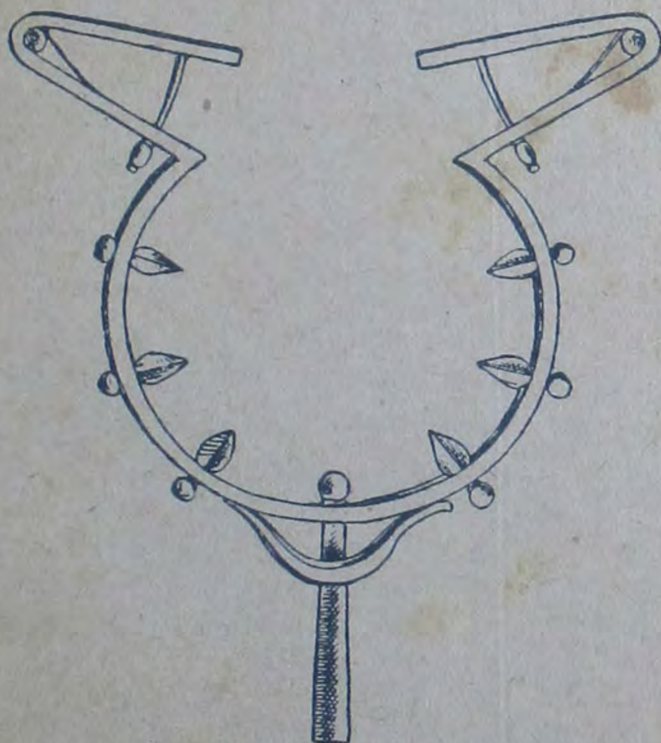
Naast deze rekgalg staat een stoel. Wie twijfel geopperd had aan de onbevlekte ontvangenis van Maria, of niet geloofde dat Jozua de zon had doen stilstaan, die mocht er op gaan zitten. En de punten beletten hem op te staan, totdat eindelijk de worgriem de gelegenheid bood, om aan de aardsche pijniging te ontsnappen, met het aangename vooruitzicht van de helsche, die volgde.

Verschillende Marteltuigen.

Vóór deze aanlokkelijke fauteuil ligt een ijzeren kroon. Deze werd, voor men hem dragen mocht, gewoonlijk eerst in 't vuur gloeiend gemaakt.

Bezijden de stoel staat een »dievenvanger". Die was aan den binnenkant slechts met veeren en niet met punten voorzien, aangezien diefstal veel geringere zonde is dan gebrek aan orthodoxie. Gelijksoortige instrumenten, maar van hout, worden op Java nog altijd gebruikt om »amokmakers" te vangen

De Kettervanger.

De „ketter- of heksenvanger" was van steviger maaksel. Het ding opende zich van zelf als men het een ketter om den hals schoof, maar sloot zich daarna onverbiddelijk. Sommige hadden op de plaats, waar de de ijzeren hoepel aan den stok bevestigd was, een ijzeren punt, die de gerechtsdienaar gemakkelijk in de schouders van het

slachtoffer kon drukken, onderwijl men hem langs de straten sleurde.

Om den mond van den »godslasteraar" open te krijgen, gebruikte men een paar kleine ijzeren plaatjes, die tusschen de tanden gewrongen werden. Daaraan was een schroef bevestigd, die men maar had te draaien, en eene opening ontstond. Dan werd gewoonlijk gesmolten lood in de keel gegoten, of de tong met de hier afgebeelde tang gespleten, uitgewrongen of afgetrokken. De bek van de tang was gekarteld, om beter te grijpen. Gewoonlijk hing dit argument voor den Christelijken Godsdienst naast een sterke ijzeren schuimspaan, waarmede men gesmolten lood op het lichaam van den beschuldigde liet druipen. Het tweede van de hier afgebeelde marteltuigen is een ijzeren masker, dat eerst gloeiend gemaakt, daarna over het hoofd van den ketter getrokken werd. Het laatste stelt een metalen geesel voor, welks gebruik vanzelf spreekt. Met deze aardsche drieëenheid trachtte men de menschen tot meerdere vereering voor de hemelsche drieënheid op te wekken.

De drieëenheid.

Uit de afbeeldingen blijkt niet, dat de slachtoffers soms in letterlijken zin levend gevild werden. Gewoonlijk werd men hangende aan handen of voeten, gegeeseld; en weerhaken in de geeselriem bevestigd haalden vel en vleesch tegelijkertijd met stukken van het lichaam.

Ook had men handschoenen of wanten van ijzerdraad, die evenzoo roodgloeiend moesten aangetrokken worden.

De ijzeren Want.

Voor »godslasteraars" had men een »ijzeren

Het ijzeren Masker.

masker". Dit werd roodgloeiend gemaakt en aldus op het gelaat van den beschuldigde gelegd. De H. Inquisitie beval vooral dit middel sterk aan. Bij de ooropeningen waren kleine trechters aangebracht om gemakkelijk vloeibaar lood in de ooren te kunnen gieten.

De Muilpeer.

De »Spaansche mondstopper" of »muilpeer", leek wel eenigszins op een peer, overlangs doorgesneden. Dit middel werd den delinquenten in den mond gestopt om hun geschrei onder de pijniging onhoorbaar te maken. Zoo spoedig het ding in den mond gebracht was, drukte men op een veer, zoodat de beide helften zich uitbreidden en de mond volkomen gestopt was. Andere werden, eenvoudig door aan de schroef te draaien, voortdurend dikker. Het is opvattend, dat alle marteltuigen voor de ketters bestemd, van nog wreeder maaksel waren dan de andere. Zij waren *altijd* van tanden of punten voorzien, welke in het vleesch drongen. Zelfs de dingen, waarmede men den »berouwhebbenden ketter" het leven aangenaam maakte — gordels, kronen, enz. — waren nog van stompe tanden voorzien.

De Spaansche laars.

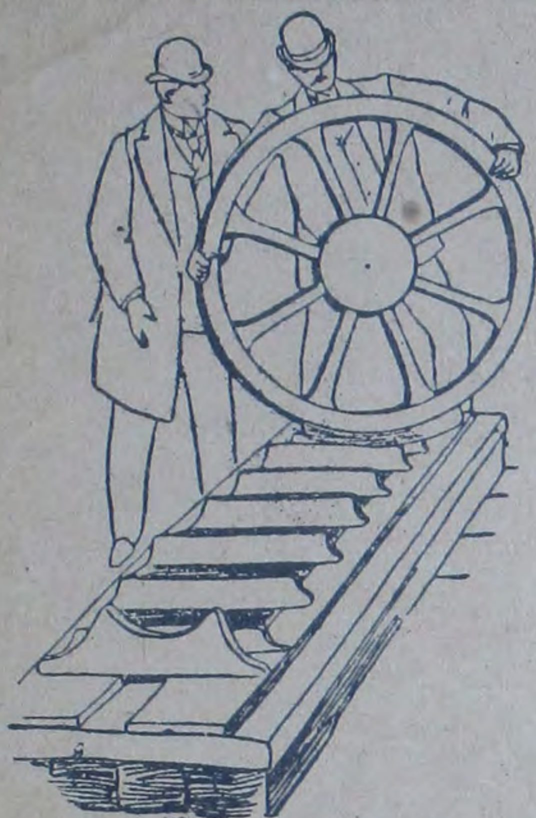
Groote ijzeren laarzen moesten — roodgloeiend — aangetrokken worden. Ook werden zij wel volgegoten met gesmolten lood, nadat de martelaar er zijn voet had ingezet. Men had ook Spaansche laarzen van ander maaksel: twee ijzeren platen die om het been pasten, werden met schroeven zoolang aangedraaid, dat het been verbrijzeld werd.

Sommige martel-instrumenten waren van gepolijst staal, waarop vrome inschrif-

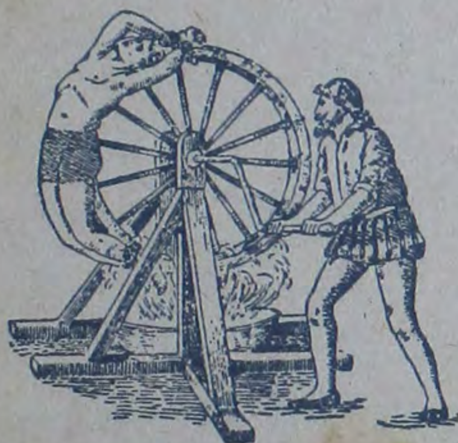
ten gecise-leerd waren. De boeien waren vaak gesierd met openingen in den vorm van een kruis. Dan had men verschillende ijzers, waarop letters aangebracht waren. Deze werden in 't vuur gelegd, en daarmede brandde men den ketter een *k*, of welke andere letter de taal vorderde, op het voorhoofd. Om de ijzers te heeten had men een klein kolenpotje, zooals de loodgieters gebruiken, met een blaasgalg. De beulszwaarden waren soms zeer fraai. Gewoonlijk was de kling ongeveer twee à drie voet lang, en twee à drie duim breed. Het eind was soms stomp, als ware het afgebroken, soms puntig. Het handvat werd gewoonlijk met beide handen tegelijk aangegrepen. De veroordeelde zat met opgericht hoofd in een stoel. De beul zwaaide zijn zwaard door de lucht totdat hij genoeg vaart had; dan sloeg hij het hoofd met één slag af. Op 't lemmet staat vaak het woord »God" of »Christus" geëtst, of wel een vroom versje van dezen inhoud: »O God, neem deez' zondaar op in 't hemelrijk, opdat hij door Jezus de zaligheid deelachtig worde". »Christus is de rechter, ik ben 't instrument, om Gods wil te volvoeren die van den hemel gezonden is". Of: »Als ik het doodelijke zwaard ophef, moge God den zondaar het eeuwige leven schenken".

Wat »radbraken" eigenlijk was, blijkt zeer goed uit nevensgaande teekening. Op een stevige houten vloer waren ijzeren dwarsbalkjes aangebracht, ongeveer een halve voet van elkander, en van boven scherp als messen. Daarop werd de »misdadiger" uitgestrekt. Vervolgens werd een zwaar ijzeren wiel genomen en achtereenvolgens tusschen dwarsbalkjes over het lichaam gewenteld, zoodat alle beenderen in het lichaam van het slachtoffer werden verbrijzeld.

Elders gebruikte men een draaitoestel als in de volgende figuur, doch waarvan het wiel zoo kort langs de straatkeiën draaide, dat het lichaam bij iedere nieuwe omwenteling voortdurend meer gekneusd en verbrijzeld werd. Wilde men de terechtstelling echter heel vroolijk maken, dan werd onder het wiel een vuurtje gestookt.

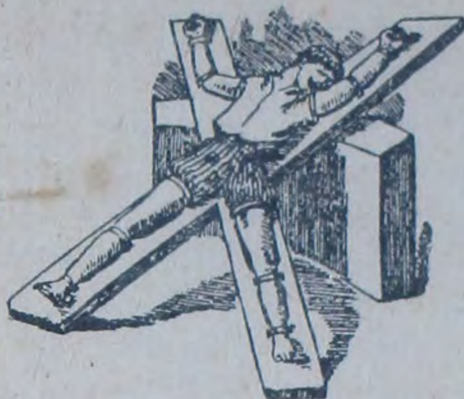
Een ander werktuig waarvan geen afbeelding noodig is was een breede, rechtopstaande plank, van boven aan beide kanten zoo afgeschaafd, dat zij toeliep als een timmermansbeitel. Daarop werd de veroordeelde neergezet met zware gewichten aan zijn beide voeten. Langzamerhand spleet zijn lichaam vaneen. Dat was „De Spaansche Ezel."

Het Radbraken.

Een tweelingbroeder van »de Spaansche Ezel" was het »Andreaskruis", bestaande uit twee planken, welke in het midden konden draaien om een as. Wanneer het »vierendeelen" niet in het openbaar met paarden geschiedde, werd de veroordeelde op deze planken gebonden, en deze werden daarna zoo naar elkaâr toegehaald, dat het slachtoffer niet alleen gekruisigd werd, maar zijn lichaam w rd gescheurd in vier stukken.

»De wieg der onrust" was een gewone wieg, van binnen vol houten punten. Daarin werden kinderen gewiegd, die bv. moesten getuigen tegen hunne ouders. Ook het hoofdkussen was van

Het Andreaskruis.

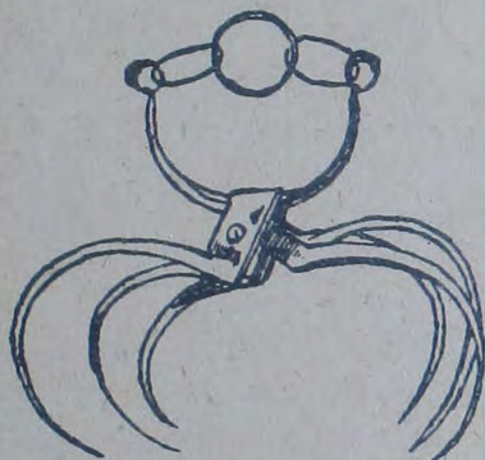

De Duikerkooi.

punten voorzien. Het zou wel wonder zijn, als een kind geen meineed deed, om uit zoo'n helsch werktuig verlost te worden.

De marteltuigen, welke wij tot hiertoe beschreven, werden zoowel voor mannen als voor vrouwen gebruikt; enkele echter, die wij nu zullen beschrijven, kwamen alleen in aanmerking voor het schoone geslacht. Daar was b.v. de „duiker-kooi". Binnen in de kooi was een bankje aangebracht, waarop de vrouw werd vastgebonden. Vervolgens werd de kooi, goed gesloten, aan een ketting langzaam in het water neergelaten en ondergedompeld, tot de gevangene half verdronken was. Vóór echter het leven week, werd zij opgeheschen, doch alleen om opnieuw ondergedompeld te worden zoo spoedig zij weer bij adem was gekomen. Met dit middel dachten de priesters de vrouw vriendelijk en kuisch te maken jegens andere mannen en voorkomend en gedienstig jegens de dienaren der H. Kerk.

In de musea vindt men gewoonlijk nog eene groote menigte halsbanden voor hellevegen, maskers en boeien voor heksen, en ook een ding, dat afschuwelijker is, dan men zich kan voorstellen: de zoogenaamde »kuischheidsgordel." Sommige dezer gordels zijn nog omwoeld met linnen, en de vlekken toonen aan, dat zij zijn gedragen ook. In den tijd der kruistochten, toen mannen hunne vrouwen soms voor jaren moesten verlaten, werden zij ook buiten den strafrechter om dikwijls gebruikt. Een enkele maal vindt men zulke dingen, welke aan den binnenkant van ijzeren punten voorzien zijn. Waarschijnlijk gebruikte men ze om de heksen de gelegenheid te benemen verboden omgang te plegen met den duivel.

De Spinnekop.

Hebben de vrouwen nog niet genoeg voor hun gevoel, laat hen dan een blik werpen op deze ontzettende uitvinding van het genie, de »Spinnekop" geheeten. Zij bestaat uit een bos stalen haken, scherp als naalden, die over de vrouwenborst gelegd werden. Dan greep de beul den ring aan het boveneind, de haken drongen in het vleesch naar elkaar toe en de borst werd afgescheurd. Een genadig, liefdevol God liet zulke dingen geschieden onder zijn alziend oog, in zijn geheiligden naam!

Zooals de Heilige Katholieke Kerk eene »maagd" schiep, die de stichter van den Christelijken Godsdienst in de wereld zou gebracht hebben, zoo vervaardigde zij eene andere »maagd" om zijne vijanden er uit te helpen, en wel eene »IJzeren Maagd".

Zij was ongeveer acht voet hoog, en had ook wel acht à negen voet omtrek. Haar gewaad is van hout en ijzer, en gaat van voren open, waardoor men haar holle inwendige te zien krijgt dat vol zit met ijzeren punten van zeven of acht duim lengte, en scherp als bajonetten. IJzeren handvatten sluiten tegelijk

De IJzeren Maagd.

de maagd open en verbergen de pinnen. Deze »engel" stond boven een valluik, waaronder een rivier stroomde, zoodat, als de pinnen hun slachtoffer loslieten, het lijk in 't water viel en wegdreef. De pinnen zijn niet zoo talrijk als men wel zou verwachten, maar met meesterschap geplaatst. Twee er van zijn duidelijk bestemd om de oogkassen binnen te dringen, andere voor de borst, enkele voor de buik. Deze maagd wreekte misdaden tegen het geloof, zooals twijfel en ketterij. Waarschijnlijk dateert dit afschuwelijk werktuig uit de vijftiende eeuw; het werd te Neurenberg in een glazen kast bewaard. Voor zoover wij weten is het eenig in zijn soort. Het hout, misschien vierhonderd en vijftig jaar oud, is vermolmd, en de neus van de „IJzeren Maagd" is verdwenen. Het ijzer is verroest, en breekt af waar het hout in stof gevallen is. Het geheele beeld is karakteristiek voor het geloof, dat het uitdacht en samenstelde; maar het heeft den tijd overleefd, waarin het een verschrikking was. En toch, ondanks haar ouderdom, eene omhelzing van de

»IJzeren Maagd" zou nog doodelijk zijn. De pinnen, die eenmaal bestemd waren voor de hersenen en het hart van het slachtoffer, zouden nog binnendringen, hoewel de handen, die ze eens in beweging brachten, sedert eeuwen tot stof vergaan zijn. Nog zouden de deuren zich kunnen openen om den ongeloovige te ontvangen, maar niemand zou ze meer durven sluiten in den naam van God. Voor den Christen is dit beeld een treurig zinnebeeld van den gulden tijd zijner kerk, die evenmin kan terugkeeren, als de monsters uit vóórhistorischen tijd weder in 't leven kunnen geroepen worden op aarde.

Ziedaar enkele van de groote verzameling van marteltuigen, welke ik wenschte te beschrijven. Bezoekers wandelen het gebouw rond, met een kalmte, alsof het een kerkhof was. Op bepaalde tijden worden zij afgeroepen van de bezichtiging dezer verroeste gedenkstukken uit vroegere eeuwen, door het luiden von een onharmonisch klinkende klok. Het moet opvallen aan nauwkeurige bezoekers, dat ook die klok een nummer draagt. Op No. 632 vermeld de katalogus: »Deze klok werd geluid als de veroordeelde naar het blok of schavot geleid werd." Nu luidt de klok alleen om de bezoekers naar hunne plaatsen te roepen, daar Professor Freeland eene lezing gaat houden over hetgeen zij zagen. Al mogen wij ook die stereotype lezing als een straf beschouwen voor den nauwkeurigen bezoeker, toch zal men toegeven, dat de straf, die de bel inluidt, eene zachte straf is. Zij luidt nu het doodsuur in van een godsdienst, die overbodig geworden is; wiens voornaamste leerstukken terzijde gezet zijn, wiens hoogste genademiddelen nog slechts dienst doen bij wijze van tooneelvertooning.

De Schavotklok.

De wijze waarop de H. Inkwisitie hare slachtoffers gewoonlijk martelde, (de argumenten welke zij wist aan te voeren voor de waarheid van het Christelijk geloof) blijkt duidelijk uit de volgende geschiedenis van een martelaar, te vinden in Phil. Limborch's *Historia Inquisitionis*.

Isaac Orobio de Castro, uit Portugeesch-Joodsche ouders te Mallaga geboren, werd door hen in naam als Christen opgevoed. Hij studeerde in de medicijnen aan de Hoogeschool van Alcala de Henares en Sevilla en werd lijfarts van den Hertog van Medina Celi. Spoedig daarop trad hij in 't huwelijk. Enkele jaren later vatte de inkwisitie argwaan tegen hem op, als zoude zijn Christendom niet anders dan een schijnvertooning zijn. Wat nu volgt verzekert Limborch woordelijk naar Orobio's verhaal te hebben opgeteekend. Hij vertelde, dat hij door zijn slaaf — een Moor — dien hij wegens diefstal had laten afrossen, bij de inkwisitie werd aangeklaagd, en van Jodendom beschuldigd. Vier jaren later werd hij door een ander, die hem vijandig gezind was, nogmaals van hetzelfde beticht, maar hij ontkende stijf en strak, Jood te zijn. Nadat hij drie volle jaren in den kerker der Inkwisitie had gezeten, eenige malen verhoord en met zijne misdaden bekend gemaakt was — welke hij echter standvastig loochende — werd hij ten laatste uit zijn kerker gehaald en langs vele omwegen naar de folterkamer gevoerd. Dit geschiedde tegen den avond. De folterkamer was een vrij ruime, verwulfde, onderaardsche plaats; de muren waren geheel met zwarte stof behangen; hier en daar hingen kandelaars met kaarsen, die het geheele vertrek verlichtten. Aan de eene zijde was als een klein kamertje afgeschut. Daar zaten de inkwisiteur en de notaris aan een tafel; zoodat deze plaats wel de woning van den dood geleek, verschrikkelijk door haar akelig aanzien. Wederom vermaande hem de inkwisiteur de waarheid te bekennen, vóór de pijniging zou beginnen. Toen hij antwoordde, dat hij de waarheid gesproken had, betoogde de inkwisiteur ernstig, dat het heilig officie onschuldig was, indien hij onder de foltering bloed stortte of den geest gaf, omdat men wegens zijne hardnekkigheid wel tot de pijniging moest overgaan. Daarop werd hem een linnen band om het lijf gedaan, die van beide kanten zoo geweldig werd toegetrokken, dat hem de ademhaling benomen werd. Toen het scheen, dat de geest hem begaf, liet men de beide einden spoedig schieten, en, weder tot zich zelven gekomen, leed hij door de schielijke verandering de uiterste benauwdheid en pijn. Daarop werd dezelfde vermaning herhaald: „Beken de waarheid, eer uwe pijniging weder begint;" dat werd telkens gezegd vóór men met een nieuwe foltering den aanvang maakte. Doch, daar hij bij de ontkenning volhardde, werden zijne duimen met dunne touwtjes zeer strak aaneen gebonden, zoo, dat de uiterste leden geweldig opzwollen, en het bloed tusschen de nagels uitbarstte. Daarna werd

hij op een klein bankje tegen den muur gezet. Aan den muur waren kleine ijzeren katrollen vastgemaakt, waardoor touwen gestoken waren, die op verschillende plaatsen om zijn lichaam bevestigd werden, hoofdzakelijk om armen en beenen. Door deze touwen met groote kracht aan te trekken hechtte de beul zijn lichaam aan den muur; ondertusschen leden zijn handen en voeten, vingers en teenen, zoo hevig mogelijk door die touwen geknepen, de uiterste pijn, niet anders dan alsof zij in vuur stonden. Midden onder deze foltering trok de beul onverwachts het bankje onder zijne voeten weg, zoodat hij jammerlijk zonder eenigen steun bleef hangen, overal gekneld wordende door die touwen, wier knoopen, door de zwaarte van zijn lichaam nog feller toeknepen. Hierop volgde weer een andere soort van pijniging. Een zeker werktuig, veel gelijkenis hebbende met een laddertje, bestaande uit twee rechte en vijf dwarshouten, die van voren scherp gemaakt waren, werd door den beul tegen zijne beenen aangezet; daarna, in eene passende beweging gebracht werd het met de uiterste kracht tegen zijne schenen geduwd, zoodat zij op vijf verschillende plaatsen zoo geweldig gekneusd werden, dat hij door de ondragelijke pijn buiten kennis geraakte. Kort daarna weder tot zich zelf gekomen zijnde, werd hem de laatste foltering aangedaan. Niet ver van de handen bond men touwen om zijn armen [alles terwijl de patient met dunne touwtjes aan den muur hangt]; deze touwen wond de beul eenige slagen om zijn eigen lijf, dat met leer bekleed was; toen boog hij zich achterover, en, zijne voeten tegen den muur bezet hebbende, trok hij de touwen met alle macht aan, totdat hij het vleesch van de armen tot op de beenderen toe als 't ware doorgesneden had. Deze pijniging werd driemaal herhaald, derwijze, dat de touwen telkens ongeveer twee vingerbreed van de gemaakte wonden opnieuw vastgebonden, en met dezelfde kracht aangetrokken werden. Het gebeurde, toen die touwen voor de tweede maal werden aangehaald, dat zij in de vroeger gemaakte wonden geraakten, waardoor het bloedverlies zoo groot werd, dat hij scheen den geest te geven. Terstond werden uit een naburige kamer de dokter en de chirurgijn geroepen; deze moesten altijd bij de hand zijn, om in dergelijke gevallen advies te geven, of de pijniging zonder gevaar voor den dood haar gang kon gaan, opdat geen smet op de geestelijke rechters zou vallen, als de aangeklaagde onder de pijniging kwam te bezwijken. De artsen, die eenigszins met Orobio bevriend waren, zeiden, dat er nog krachten genoeg overig waren, om de resteerende pijnigingen uit te staan; zóó voorkwamen zij, dat de folteringen, die hij reeds uitgestaan had, hem voor de tweede maal zouden aangedaan worden. Want de regel was, dat de aangeklaagde alle pijnigingen achter elkaar op denzelfden tijd moest doorstaan. En zoo men uit vrees voor den dood, moet ophouden, dan moet hij naderhand alle martelingen, zelfs die hij reeds had

ondergaan, opnieuw lijden, opdat aan het voorschrift voldaan worde. Derhalve werd de pijniging met de touwen ten derde male herhaald; daarmede hield de marteling op. In zijn kleeren gestoken zijnde, werd hij naar zijn kerker teruggebracht, en was na tien weken nog nauwelijks van zijne wonden genezen.

Aangezien Orobio gedurende de marteling niets bekend had, werd hij veroordeeld, omdat de verdenking van Joodschheid op hem bleef rusten, om gedurende twee jaren het gele *Sanbenito*-hemd over zijne kleederen te moeten dragen; waren die verstreken, dan werd hij voor eeuwig uit Spanje verbannen."

(Orobio vestigde zich te Amsterdam, waar Limborch kennis met hem maakte.)

Een tweede martelhistorie ontleenen wij aan een Fransch werk. (M. V. de Féréal, Mystères de l'Inquisition, Paris 1845).

»Toen zij (de inkwisiteur Peter Arbues en de monnik Jose) in de gevangenis gekomen waren, vonden zij de gang versperd. Twee ruwe beulsknechten, in afzichtelijke kleederen gehuld, dreven zes gevangenen met zweepslagen voor zich uit. Onder die zes waren drie vrouwen. Een harer was jong, slank en zeer schoon, hoewel zij door 't ontzettend lijden in de gevangenis zeer had geleden. Tusschen hare blinkend witte tanden was een prop gestoken, om haar 't schreeuwen te beletten.

De ongelukkigen, zoowel vrouwen als mannen, waren tot aan de heupen naakt. Hunne schouders waren door de zweepslagen geheel ontvleesd, en droegen bloedige striemen, maar toch kwam geen klacht over hunne lippen. Toen de inkwisiteur met zijn geleider in de folterkamer afgedaald was, voerden de beulsknechten de jonge beeldschoone vrouw binnen. Haar aangezicht was doodsbleek. Zij was zoo ziek en zwak, dat zij nauwelijks kon blijven staan. Toen zij voor den inkwisiteur stond beproefde zij hare teere, witte handen te vouwen.

»Mijn kind!" fluisterde zij met nauwelijks hoorbare stem (Zij was in de gevangenis bevallen, maar men had haar 't kind ontnomen).

»Mijne dochter!" zeide de inkwisiteur met vriendelijke stem, zooals hij steeds placht aan te nemen, »uw zuster behoort tot de Lutheranen, en gij zijt beschuldigd, haar tot afval gebracht te hebben."

»Dat is niet waar! Dat is niet waar!" riep de ongelukkige, met alle kracht, die haar nog restte.

»Bewijs dat dan, bewijs uwe onschuld!"

»Mijn kind! Geef mij mijn kind terug!" riep de ongelukkige, met hartroerende stem.

Het kind, dat zij met zooveel smart opeischte, was nauwelijks acht dagen oud. Zij had het in de gevangenis ter wereld gebracht, en was kort daarop voor de eerste maal gefolterd, zooals hare bloedige handen bewezen.

Noch hare tranen, noch hare gebeden, die steenen hadden vermurwd, roerden het harde hart van den inkwisiteur.

Voor Arbues waren de tranen der gefolterden een dagelijksche behoefte. Zijn onverzadelijke begeerte was om zijn ijver voor de katholieke kerk door de vervolging der Lutheranen te bewijzen. Hij gaf een teeken. Terstond grepen de folterknechten het arme slachtoffer aan om haar ten tweede male te folteren.

Een folterbank werd midden in de kamer gedragen. Dit instrument was van hout vervaardigd en had den vorm van een dakgoot. Het was nauwelijks breed genoeg om het lichaam van een mensch te omvatten. Als bodem dient een ruwe balk, waarop 't lichaam wordt uitgestrekt. De folterbank is zoo gebouwd, dat het hoofd van den gemartelde lager ligt dan de voeten. [1])

De beulsknechten legden de halfdoode vrouw er op en bonden hare ledematen met touwen vast. Zonder schrei of kreet liet zij hen begaan.

De inkwisiteur naderde haar opnieuw, om haar nog eens tot bekentenis over te halen. Maar opnieuw herhaalde zij, dat zij onschuldig was; doch met zwakke stem.

„Verstokt, verstokt!" zei de inkwisiteur treurig en troosteloos. Op die woorden begonnen de knechten 't windas om te draaien, waaraan de touwen bevestigd waren. Zoo vast werden zij aangedraaid, dat het bloed de beulsknechten bespatte.

De ongelukkige stiet een smartkreet uit, zwak maar hartverscheurend.

Koud en onverschillig wischten de folterknechten met hunne mouwen het bloed van hunne kleeren.

Peter Arbues naderde opnieuw.

„Hoor eens, mijn dochter!" zeide hij met vleiende stem. Doch de arme vrouw, die geen kracht meer had om te spreken, maakte eene afwerende beweging. In de houding, waarin zij lag, kon zij nauwelijks adem halen.

„Verstokt!" herhaalde de inkwisiteur.

Daarop legden de beulsknechten zeer fijn linnen over het gezicht van de gemartelde, en stopten een gedeelte daarvan in mond en neusgaten. Daarop lieten zij langzaam water in mond en neus druppelen. 't Water werd langzaam door het doek opgezogen, en zoo mond en neus binnendringende, belette het de ademhaling. Het slachtoffer deed ontzettende pogingen om het water in te slokken en een weinig lucht in te ademen. Doch bij elke poging om te ademen, bij elke pijnlijke beweging, draaiden de beulen het windas aan, zoodat het touw diep in 't vleesch drong.

Een ontzettend gezicht!

Een uur lang gingen zij door met die foltering; van tijd tot tijd riepen zij de ongelukkige weer tot bewustzijn door heftig de touwen samen te trekken. Telkens stiet zij een smartkreet uit, zoo verschrikkelijk, alsof de ziel zich zou scheiden van het lichaam.

Toen haar geschrei zoo zwak werd, trad de arts der inkwisitie,

1) Op de titelplaat is een werktuig van dien aard afgebeeld.

die steeds bij de foltering tegenwoordig was, opdat de slachtoffers niet den geest zouden geven op de pijnbank, naar voren. Men hield een oogenblik op. De arts voelde haar den pols en zeide: „Monseigneur, die vrouw kan 't niet lang meer uithouden. Gaat den tortuur nog door, dan sterft zij op de pijnbank."

„Men late haar vrij!" zeide Arbues. „Het onderzoek is voorloopig opgeschort."

Nu namen de folterknechten het doek van het gezicht. De zwakke leden werden van de touwen bevrijd. Toen zij los waren kon men zien, dat zij tot op 't been waren doorgedrongen.

José trad met groote ontzetting nader. Hij beschouwde het gezicht der arme vrouw, en zeide tot Arbues: Monseigneur, de marteling is ten einde. De vrouw is dood!"

„Geloof je dat?" vroeg de inkwisiteur.

Op 't zelfde oogenblik hieven de folterknechten haar in de hoogte, en toen het lichaam recht op stond, kreeg de vrouw een ontzettende stuiptrekking. Een stroom zwart bloed stortte uit haar mond Zij opende de oogen, lispelde nog eens voor de laatste maal: „mijn arm kind!" en gaf den geest.

Hare lange, loshangende haren omlijstten haar schoon bleek gelaat. Het hoofd viel op den arm van een der beulen.

„God zij hare ziel genadig!" mompelde Arbues.

„Monseigneur, als deze vrouw nu eens onschuldig was?" vroeg José zacht.

„Dan is zij in den hemel!" antwoordde de grootinkwisiteur. „Waarom haar dan beklagen?"

De beulsknechten voerden het lijk weg. Een nieuw offer werd zijne eminentie voorgebracht . . . .

Wij vermeldden boven het geval van Geleijn Cornelius. Bij van Bragt. »'t Merg van de Historie der Martelaren" (3e druk, blz. 286): „Geleijn de Schoenmaker een doopsgezind balling, werd in den zomer van 1572 met vele zijner geestverwanten te Breda gevangen genomen. Hij werd naakt ontkleed, aan zijn rechter duim, met een gewicht aan zijn linker voet, opgehangen, met vuur en vlam onder de armen gebrand, en zoo gruwelijk gegeeseld, dat de commissarissen het niet langer konden aanzien. Zij gingen op een andere plaats zitten kaartspelen. De beul kwam bij hen zitten en zag het aan; hij liet den lijder ongeveer anderhalf uur hangen, die — gelijk hij zelf verklaarde — in al dien tijd geen pijn voelde, en nooit met meerder rust op zijn bedde had liggen slapen (de man was blijkbaar geheel bewusteloos.) Daarna zeiden de commissarissen tot den beul: „tast hem opnieuw aan, hij moet ons wat zeggen." De beul, den man aangrijpende, zeide „hij is dood". Hij was bewusteloos, maar tot zich zelven komende werd hij nedergelaten, met nog twee anderen ten vure veroordeeld en levend verbrand."

Laat mij ten slotte enkele bladzijden afschrijven uit het beroemde werk van den Engelschen geschiedschrijver Lecky, om U een gering idee te geven van de wijze, waarop de Christelijke kerk zich gedurende eeuwen met de bovenbeschreven argumenten heeft staande gehouden, om U te doen begrijpen, hoeveel het Christendom, welks waarheid slechts met foltertuigen te bewijzen is, aan de wereld gekost heeft. Lecky, geloovig als hij is, zorgt altijd den godsdienst, dien hij nog schijnt aan te kleven, niet zwarter te maken dan deze wezenlijk was. Beginnen wij met de „heksen"-vervolging:

„Tienduizenden slachtoffers werden door zoo-lang-mogelijk gerekte folteringen dood gemarteld, zonder het geringste medelijden op te wekken; en daar zij voor 't grootste gedeelte zeer onwetende en zeer arme lieden waren, kwamen sectegeest en hebzucht slechts in geringe mate in het spel. Volken die volkomen van elkander onderscheiden waren door ligging, aard en belangen, toonden zich in dezen eensgezind. In bijna elke Duitsche landstreek, maar bovenal in die, waar kerkelijke invloed machtig heerschte, woedde de vervolging met schrikkelijke hevigheid. Zeven duizend slachtoffers worden geacht te zijn verbrand in Trier, zes honderd door één bisschop in Bamberg, en negen honderd in één jaar in het bisdom Würzburg. In Frankrijk werden over dit onderwerp decreten uitgevaardigd door de parlementen van Parijs, Toulouse, Bordeaux, Rheims, Rouaan, Dyon en Rennes, en alle werden gevolgd door een oogst van bloed. In Toulouse, de zetel der inkwisitie, werden op éénmaal vierhonderd personen ter dood gebracht wegens hekserij, en te Douay vijftig in één jaar.

Remy, een rechter uit Nancy, beroemde zich gedurende zestien jaren acht honderd heksen te hebben veroordeeld. Het aantal executies te Parijs was in enkele maanden, volgens de nadrukkelijke verklaring van een oud schrijver „bijna oneindig."

De vluchtelingen die naar Spanje ontsnapten, werden daar gegrepen en verbrand door de inkwisitie. In dat land breidde de vervolging zich uit tot in de kleinste steden, en het geloof aan hekserij had zoo diep wortel geschoten in den volksgeest, dat nog in 1780 een toovenaar werd verbrand

Torquemada wijdde zich even ijverig aan de uitroeiing der hekserij als aan die der ketterij. en hij schreef een boek over de grootte van het misdrijf. In Vlaanderen woedde de heksenvervolging gedurende de geheele zestiende en gedurende het grootste deel der zeventiende eeuw, en elke wijze van martelen werd gebezigd tot het ontdekken der misdadigers. In Italië werden in één jaar alleen in de provincie Como duizend personen ter dood gebracht, en in andere gedeelten van het land veroorzaakte de gestrengheid der inkwisiteurs een volkomen oproer.

Soortgelijke tooneelen werden vertoond in de woeste valleien

van Zwitserland en Savoye. In Genève, toenmaals geregeerd door een bisschop, werden in drie maanden tijds vijfhonderd van hekserij beschuldigde vrouwen ter dood gebracht; acht en veertig werden verbrand in Constans, en tachtig in het kleine Savooische stadje Valery. In 1670 werden in Zweden zeventig personen veroordeeld en de meesten hunner werden verbrand....

Zoodanig was de houding der kerk van Rome met betrekking tot dit onderwerp, maar niet hierover geraakten de Hervormers in strijd met hunne tegenstanders. LUTHERS lichtgeloovigheid in alle zaken, waarbij sprake was van de werking des duivels, was zelfs voor die eeuw verbazend, en waar hij zich uitliet over hekserij, was zijn taal nadrukkelijk en niet weifelend. „Men moet," riep hij uit, „geen medelijden hebben met deze heksen, ik zou ze alle willen verbranden".

Enkele bladzijden over de vervolging van ketters, menschen die anders dachten dan de kerk wilde, en die niet anders konden denken, dan zij deden, mogen nu volgen; ook deze zijn aan LECKY ontleend.

„Geen enkel protestant die voldoende op de hoogte is der geschiedenis, zal betwijfelen, dat de kerk van Rome meer onschuldig bloed heeft vergoten dan eenige andere instelling. De registers harer vele vervolgingen zijn wel is waar thans zoo onvolkomen, dat het onmogelijk is een juist begrip te krijgen van het aantal harer slachtoffers, maar het staat vast, dat de stoutste verbeelding buiten staat is, al het geleden leed voor den geest te roepen. LLORENTE, die vrijen toegang had tot de archieven der Spaansche inkwisitie, verzekert ons, dat alleen door dat gerechtshof meer dan 31,000 menschen zijn verbrand, terwijl meer dan 290,000 veroordeeld zijn tot minder zware straffen.

Deze getallen gelden voor Spanje alleen; van de talrijke Spaansche koloniën weten wij het niet.

Uit een Spaansch geschiedschrijver blijkt, dat alleen onder Torquemada de Spaansche inkwisitie 2000 personen verbrandde.

Een ander deelt mede dat van 1482 tot 1489 te Sevilla 700 menschen verbrand werden, en een opschrift boven de deur der inkwisitie te Sevilla aangebracht, verklaart, dat sedert de verdrijving der Joden in 1492, bijna 1000 hunner werden verbrand, (na waarschijnlijk vooraf gemarteld te zijn als Isaak Orobio) Het aantal van hen die onder Karel V. alleen in de Nederlanden om des geloofs wille ter dood werden gebracht, wordt door een bevoegd beoordeelaar geraamd op 50.000, en onder zijn zoon Filips minstens 25.000. Voegen wij bij deze gedenkwaardige voorbeelden het onnoemelijk aantal minder opvallende doodvonnissen, van de slachtoffers van Karel de Groote af tot aan de vrijdenkers der zeventiende eeuw toe; herrinneren wij ons dat na de zending der Dominicanen de vervolging zich nagenoeg

uitstrekte over het geheele Christendom, en dat de uitslag in sommige landstreken zoo afdoende was, dat elk spoor van den strijd was verdwenen, dan zal ook het verstomptste gemoed vol afschrik zich van dit schouwspel afwenden. Want deze gruwelen werden niet bedreven tijdens de kortstondige opflikkering van een schrikbewind, noch door onbeteekenende dompers, maar door eene zegepralende kerk, na rijp overleg en beraad. Ook werden de slachtoffers niet op snelle, pijnlooze wijze ter dood gebracht, maar langs een zorgvuldig uitgezochten, zoo smartelijk mogelijken weg. In den regel werden zij levend verbrand. Niet zelden op een klein vuur. En nadat hunne standvastigheid was beproefd door de verfijndste martelingen, die door deskundige pijnigers met mogelijkheid konden uitgedacht worden.

Dit betreft de lichamelijke marteling van hen die bij het zoeken naar waarheid hunne rede durfden gebruiken; maar welke tong kan het bijkomende geestelijke lijden beschrijven? welke verbeelding kan het vatten? Het huisgezin was gewoonlijk in zichzelf verdeeld. Dikwijls viel de straal der overtuiging slechts op één der leden, geen der anderen aanrakende. De slachtoffers, die stierven als ketters, waren geene eenzame en suffende vrouwen, zooals zij die stierven wegens hekserij, maar gewoonlijk mannen van een werkzaam leven, dikwijls in den eersten bloei der jeugdige geestdrift, en zij die hen het meeste lief hadden waren vast overtuigd, dat de aardsche doodstrijd slechts een voorsmaak was der eeuwige straffen hiernamaals. Dit was vooral het geval bij zwakke vrouwen, die het innigste de pijnen van anderen mede gevoelen, en wier geest geheel in het priesternet gevangen was. Vreeselijk, ontzettend is de gedachte, wat de moeder, de vrouw, de zuster of de dochter des ketters door deze leer hebben moeten lijden. Het lichaam van hem wien zij liever had dan het leven, zag zij uiteengerekt, wringende en krimpende van pijn; zij zag het vuur langzaam voortkruipen van lid tot lid, hem dood-martelende in een kleed van vlammen. En wanneer dan de laatste angstkreet was weggestorven, en het gefolterde lichaam eindelijk rust had, vertelde men haar, dat dit alles geschiedde ter-eere van den God dien zij diende, en slechts een flauw beeld vormde van hetgeen Hij den doode eeuwig zoude doen lijden. Niets werd verzuimd om deze leer kracht bij te zetten. Zij klonk van elken predikstoel werd geschilderd boven elk altaar. In Spanje werd de ketter ter houtmijt geleid in een gewaad, vol afbeeldingen van duivelen en vreeselijke martelingen, om de toeschouwers zoolang mogelijk te herinneren aan het te wachten lot.

Dit alles, hoe verschrikkelijk ook, is slechts een klein deel der ellende, door den vervolgzieken geest van Rome veroorzaakt. Immers, oordeelende naar de gewone maat van menschelijken moed, moeten er op elken held die zijne beginselen aan den brandpaal durfde belijden, velen zijn geweest die wel geloofden

dat alleen door zulk eene belijdenis hunne ziel konde gered worden, en toch terugdeinsden, hetzij door het vooruitzicht der pijn, hetzij uit vrees hunne kinderen in armoede achter te laten. Het gevolg was een leven vol geveinsheid en bestudeerde huichelarij, ten koste van het geheele karakter, om te eindigen in een hopeloozen dood, onder de vreeselijkste verwachtingen. Nog moeten wij bedenken, dat dezelfde geest, die zich uitte in persoonlijke vervolgingen, dikwijls op veel grooter schaal was werkzaam geweest tot het veroorzaken van een lijden, dat wellicht niet zoo diepgaande was, maar zich over veel grooter kring uitstrekte. Denken wij slechts aan die twee gruwelijke moordtooneelen, wellicht de afgrijselijkste, welke de aarde ooit heeft aanschouwd: de moord der Albigensen, gepleegd op aanstoken van een paus, of den Bartholomeus-moord, waarvoor een paus plechtige dankzeggingen ten hemel zond. Denken wij aan die godsdienstoorlogen, welke eeuw na eeuw met onverminderde woede uitbraken, welke Syrie tot een woesternij maakten, de schoonste landen van Europa met bloed overstroomden, bij menig edelgezind volk de welvaart verdreven en het verstand verlamden, en in Europa de kiemen zaaiden van vijandschappen, die na tweehonderd jaren nog niet konden worden uitgeroeid. Evenmin mogen wij vergeten hoe verhardend dit alles werkte op de gemoederen der toeschouwers, die bij elk koninklijk huwelijk in Spanje werden onthaald op het verbranden van ketters; of opgeroepen werden naar de markt te Toulouse, om daar te zien hoe vierhonderd heksen zich wrongen aan den brandpaal. Wanneer wij al deze verschillende vormen van lijden te zamen voegen, met alle verzwarende omstandigheden; wanneer wij bedenken, dat de slachtoffers dezer vervolgingen gewoonlijk niet alleen volkomen onschuldig waren, maar juist door hun dood toonden te kunnen bogen op de heldhaftigste deugden; wanneer wij verder in het oog houden, dat dit alles slechts een deel uitmaakte van de groote samenzwering tot verknechting van den menschelijken geest, en tot uitroeiing van dien lust naar vrij en onpartijdig onderzoek, die de eerste voorwaarde is van waarheid en vooruitgang; wanneer wij dit alles in overweging nemen, dan kan er geene overdrijving liggen in de bewering, dat de kerk van Rome meer onverdiend lijden heeft opgelegd, dan eenige godsdienst, die ooit bestaan heeft. En om de schildering te volmaken is het slechts noodig, te herinneren dat deze dingen werden gedaan in den naam des grooten Meesters die sprak: »Hieraan zal men erkennen dat gij mijne discipelen zijt, dat gij elkander liefhebt."
